

במה

צבא העם או צבא שכירים?

העיקרון של צבא העם, שלפיו פועל צה"ל כיום, מבוסס על ערכי הערבות ההדדית. מה יקרה לערכים האלה אם צה"ל יהפוך לצבא שכירים, כפי שדורשים יותר ויותר גורמים?

מלכתחילה היו במודל הזה חורים גדולים: ערבים וחרדים היו פטורים למעשה מחובת הגיוס. במהלך השנים חלה גם ירידה הדרגתית ועקבית בשיעור הצעירים היהודים המתגייסים לצה"ל. כיום רק 75% מהבנים ו-53% מהבנות מתגייסים לשירות צבאי. גם במוטיווציה ללכת

הגברים והנשים לשרת במילואים עד שהם מקבלים פטור מטעמי גיל, בריאות או לידה (במקרה של נשים). במקביל יכולים חיילים המעוניינים בכך להתנדב לצבא הקבע. המודל הזה התקבע בחוק שירות הביטחון מ-1949, ומאז ועד היום פועל צה"ל לפיו. אולם

מבוא

בשנים האחרונות נשמעים בישראל קולות הקוראים לשנות את מודל צבא העם שעליו מבוסס צה"ל. לפי המודל הזה, שאותו עיצב דוד בן-גוריון, חובת הגיוס חלה על כלל האוכלוסייה. לאחר שירות החובה ממשיכים

סרן (מיל) הרב אלעזר גולדשטיין
רב צבאי בגדוד הנדסה, מרכז פרויקט
"אתיקה צבאית יהודית" במכון משפטי
ארץ ומלמד בישיבת ההסדר בעתניאל

בעקבות הירידה המתמשכת בשיעורי המתגייסים בעשור האחרון עולים יותר ויותר קולות הקוראים לזינוח את מודל צבא העם ולעבור למודל של צבא שכיר

וישנו עוד הבדל מהותי בין שתי הגישות: הדוגלים במודל של צבא השכירים סבורים שאין צורך להרחיב את מעגל האנשים שמתגייסים כיום, אלא יש להרחיב את האפשרויות להתנדב לשירות קבע. לעומת זאת, הדוגלים במודל של צבא העם סבורים כי יש להרחיב את מעגל מתגייסי החובה ובמקביל לקצר את משך השירות.

הטיעונים בעד ונגד המעבר למודל של צבא שכירים

המצדדים במעבר למודל של צבא שכירים מעלים כמה טיעונים בזכות גישתם:

- המעבר לצבא שכירים ישפר את המקצועיות ואת היעילות של הצבא, שכן מי שידוע שהשירות בצבא יהיה מקצועי למשך שנים רבות, ירצה להתמקצע בתחומו.⁵ לעומת זאת גיוס חובה, שהוא למעשה גיוס בכפייה, מחליש את המוטיווציה ללמוד את המקצוע הצבאי.
- צבא העם חדל מלהתקיים בפועל. כבר כיום רק כ-50% מהאזרחים נושאים בנטל השירות. זהו, כמובן, מצב שאין בו שמץ של הגינות. ביטול חובת הגיוס ישים קץ לעוול הזה.⁶
- צבא שכירים יפחית את העוינות כלפי המגזרים שאינם מתגייסים: חרדים, ערבים, נשים דתיות. נוסף על כך הוא יפחית מאוד ואולי אף ימנע תופעות של סרבנות בתוך הצבא מימין ומשמאל.⁷
- אך גם לתומכים בהמשך קיומו של צבא העם יש כמה טיעונים הגיוניים ומשכנעים:
- צבא שכירים יהיה מבוסס בעיקר על מי שאין להם אופציות אחרות, דהיינו בעיקר על האוכלוסיות החלשות, כפי שקורה במדינות אחרות שיש להן צבא

לשירות קרבי - בקרב המתגייסים - יש ירידה.¹

בעיית האי-שוויון בגיוס לצה"ל והדרכים לפתרונה

בעקבות הירידה המתמשכת בשיעורי המתגייסים בעשור האחרון עולים יותר ויותר קולות הקוראים לזינוח את מודל צבא העם ולעבור למודל של צבא שכיר. לפי המודל הזה מתגייסים לצבא רק מי שרוצים בכך ובתמורה מקבלים שכר הוגן החל מהיום הראשון לשירות.

אחד הטיעונים של המצדדים במעבר למודל של צבא שכיר הוא שמדובר בצבא מקצועי יותר מאשר צבא שמבוסס על גיוס חובה.² במאמר הזה לא נידונה הסוגיה הזאת, אך אציין רק את דעתי שמידת המקצועיות של הצבא אינה תלויה במודל הגיוס של כוח האדם שלו.

יש להבהיר את גבולות הדיון הציבורי בסוגיית הגיוס לצה"ל: מחד גיסא, מוסכם שבשלב הזה לא עומדת על הפרק האפשרות לבטל באופן מיידי את חובת הגיוס, ומאידך גיסא, מוסכם שיש להתמודד עם הבעיה הנעוצה בכך שגיוס החובה חל בפועל רק על חלק מהאזרחים. לכן יש, לדעתי, שתי אפשרויות רלוונטיות להתמודדות עם הירידה בשיעורי הגיוס:

- האפשרות הראשונה היא להפחית את מספר המתגייסים לשירות חובה לקראת המעבר לצבא שכירים. כלומר, יש לחתור להקטנת גיוס החובה ובמקביל לעודד גיוס על בסיס התנדבותי. יש לציין שבמקום להפחית את מספר מגויסי החובה ניתן גם לקצר בהדרגה את אורכו של שירות החובה.³
 - האפשרות השנייה היא להפחית מאוד את מספר הפטורים מגיוס הניתנים כיום לקבוצות אוכלוסייה גדולות ולגרום לכך ששירות החובה יחול באמת על כולם. בחירה באופציה הזאת תאפשר לקצר באופן משמעותי את משך שירות החובה.⁴
- בשתי האפשרויות כלולה המלצה לקצר את משך שירות החובה, אך יש ביניהן הבדל גדול ומהותי: אצל המצדדים באפשרות הראשונה קיצור שירות החובה הוא שלב ביניים בדרך לחיסולו של מודל צבא העם; אצל המצדדים באפשרות השנייה, קיצור שירות החובה נועד לחזק את המודל של צבא העם ולהגביר את השוויון בין המתגייסים.

- שכיר. העובדה שאת חייהם יסכנו רק מי שזקוקים לתמורה הכספית שהצבא מציע היא עיוות מוסרי שאסור להשלים איתו.⁸
 - דווקא בגלל הקיטוב בישראל, אסור לוותר על כור ההיתוך ועל החיבור שקיים בצבא בין קבוצות האוכלוסייה השונות.
 - אין לישראל די משאבים לצבא שמבוסס כולו על שכירים. רק מדינות גדולות ועשירות, כמו ארה"ב, יכולות להרשות לעצמן להחזיק צבא גדול וחזק שכל משרתיו הם אנשי קבע.⁹
 - בצבא שכירים יש נכונות פחותה להסתכן ולהקריב הכול למען המדינה, כפי שנדרש בעת מלחמה.¹⁰
- פרופ' סטיוארט כהן, מהדוגלים המרכזיים בשינוי מהותי של מודל צבא העם, טוען שבשאלת הרכבו האנושי של הצבא עסקו כל המצביאים הגדולים בהיסטוריה. ו"מאחר שאין שיטת גיוס אחת המתאימה לכל מצב, חובה על מעצבי המדיניות הצבאית לבחון מעת לעת את תקפותה של השיטה הנהוגה אצלם".¹¹ לאור זאת הוא מעלה שלושה שיקולים שלטענתו צריכים לקבוע את הרכבו של הצבא: שיקולים מבצעיים, שיקולים תקציביים ושיקולים חברתיים. לדברי כהן, שלושת השיקולים האלה מובילים למסקנה שיש לבטל את מודל צבא העם הנהוג בישראל ולאמץ מודל של צבא שכירים המבוסס על התנדבות.
- אין ספק ששלושת השיקולים שהוא מעלה הם משמעותיים מאוד,¹² אולם לדעתי יש להוסיף עליהם שיקול מרכזי חשוב נוסף - השיקול הערכי שבמרכזו הצורך לשמור על ערכות הדדית באומה ולשמור על הקשר בין האומה לצבא.
- ערך הערכות ההדדית - כפי שיוסבר בהמשך - הוא הבסיס המוסרי לתביעה מאזרח להילחם למען הגנת האומה. לכן שמירה על הערכות ההדדית היא קריטית לקיום הצבא. יתר על כן, פגיעה בתחושת הערכות ההדדית משפיעה גם על התחום המבצעי. בהיעדר נפגעת המוטיווציה של החיילים למלא את משימותיהם ומה שחמור לא פחות: היעדר תחושה של ערכות הדדית עלול לגרום לשימוש לא אחראי בצבא ולסיכון חיים מיותר. לכן השיקול הערכי הוא רב חשיבות, ולא ניתן להתעלם ממנו.

באו השבטים האלה לעזרת ישראל, אך כבר בתקופת השופטים הם לא "באו לעזרת ה' בגיבורים" עקב בחירתם לעסוק בעדריהם: "בְּפִלְגֹת רְאוּבֵן... לָמָּה יִשְׁבֹּת בֵּין הַמְּשֻׁפְתִּים לְשִׁמְעֵי שְׁרָקוֹת עֲדָרִים".¹⁶

השחיקה בערך הערבות גרמה לפיזור המאמץ ולבלימות תנופת הקרב של הישראלים. בשל כך נוצרו מובלעות כנעניות גדולות שאותן לא הצליחו בני ישראל להכריע.¹⁷ עימותים צבאיים היו על בסיס שבטי מקומי¹⁸ ולא הצליחו להביא להכרעה עד להקמת המלוכה שריכזה את המאמץ מחדש והביאה למפנה.¹⁹

תקופת גדעון

בספר שופטים אנחנו פוגשים מודל גיוס אחר, המודל של גדעון. גדעון בונה, לכאורה, "צבא קטן וחכם": הוא בורר 300 איש מתוך קבוצת מתנדבים גדולה.

מכאן היו שהסיקו שהדגם של גדעון שונה מהדגם של משה: לפי הדגם של משה, יש לגייס את כולם ולהקים את צבא העם, ואילו לפי הדגם של גדעון יש עדיפות דווקא לצבא מתנדבים מעולה, כלומר עדיף "צבא קטן וחכם".²⁰

אולם מעיון בסיפור עולה מסר הפוך. בתחילת המערכה עורך גדעון גיוס כללי באזור הקרב כפי שהיה נהוג עד לימיו: "וַיִּתְקַע, בְּשׁוֹפָר, וַיֵּצֵק אֲבִיעֶזֶר אַחֲרָיו, וּמַלְאָכִים שָׁלַח בְּכָל מְנַשֶּׁה, וַיֵּצֵק גַּם הוּא אַחֲרָיו; וּמַלְאָכִים שָׁלַח בְּאֶשֶׁר וּבִזְבֻּלֹן וּבְנִפְתָּלִי, וַיַּעֲלוּ לְקִרְיַת־סֶנֶן".²¹ בסך הכול גויסו 32 אלף לוחמים.

לאחר הגיוס הכללי מתחיל הסינון, אך יש לשים לב שלסינון הזה קודמת בקשת ה': "רַב הָעָם אֲשֶׁר אִתָּךְ מֵאֵתָּה אֶת מִדְּיָן בְּיָדָם פֶּן יִתְפָּאֵר עָלֶי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר: יְדִי הוֹשִׁיעָה לִּי".²² כלומר, הסיבה להקטנת הצבא אינה משום שצבא קטן וחכם הוא טוב יותר, אלא להיפך, כדי שהעם ירגיש שיד ה' הייתה במערכה; שלמרות הצבא הקטן עם ישראל ניצח. בהמשך מתואר בתנ"ך כיצד פעולות גדעון וחייליו גרמו למהומה במחנה מדין אשר הביאה למותם של יותר מ-120 אלף איש.

נראה אפוא שיש הבדל מהותי בין "הסיירת" של גדעון לבין מודל הצבא הקטן והחכם. גדעון דורש קודם כול גיוס כללי, ורק לאחר שכולם התגייסו למערכה, הוא בוחר בטובים ביותר. לאחר העמידה במבחן "הערבות ההדדית"

ברור שתפקידו המרכזי של צבא הוא להגן על המדינה ועל אזרחיה. מכאן, שכדי לצרוב את ערך הערבות ההדדית בתודעה, יש צורך במודעות עמוקה לחיבור בין הצבא לבין האומה והאזרחים: החיילים צריכים להרגיש שאכן הם חלק מהאומה ומגיינים עליה, והאומה, על אזרחיה, צריכה לחוש שהחיילים הם חלק ממנה, ושיש לעשות מאמץ עליון כדי לשמור על חייהם.

לאור כל זאת ברור שמודל צבא העם משמר ומחזק את ערך הערבות, שכן כמעט כל אזרח הוא גם חייל, כך שהצבא והאומה אחד הם. לעומת זאת, צבא שכיר הופך את החייל ממי שנלחם בעבור האומה למי שעובד לפרנסתו מתוך מניעים אישיים - שהם לגיטימיים. מהפך כזה ישפיע באופן טבעי הן על עוצמת המחויבות של החייל למשימה הלאומית והן על עוצמת המחויבות הלאומית למען החייל. לאחר הקביעה העקרונית הזאת יש לבחון את המקורות שעוסקים בסוגיה של צבא העם.

עמדת המקורות בסוגיה של צבא העם

הסוגיה של צבא העם עולה בכמה הקשרים במקרא:

בני גד ובני ראובן

דיון ראשון בסוגיה הזאת מתקיים לאחר שעם ישראל מסיים את כיבוש עבר הירדן המזרחי. לפני צליחת הירדן והכניסה לתוך ארץ ישראל מבקשים בני שבט גד ובני שבט ראובן להתנחל בעבר הירדן המזרחי. משמעות הבקשה הזאת: שחרור השבטים האלה מהצורך להשתתף בקרבות העתידיים להתרחש לכיבוש ארץ ישראל.

על כך משיב להם משה בחריפות: "הֲאֵחִיכֶם, יְבָאוּ לְמִלְחָמָה, וְאַתֶּם תֵּשְׁבוּ פֹה?"²³ משה רואה בבקשה של בני גד ושל בני ראובן צעד חמור במיוחד, כיוון שהיא הופכת את המלחמה על הארץ למאבק אישי או שבטי. גישה כזאת סותרת את ערך הערבות ופוגעת בעיקרון של ריכוז המאמץ. אם מאמצים את גישתם של בני ראובן וגד, הרי כל אחד דואג רק לעצמו, ונגד זה יוצא משה בחריפות. ייתכן שלא היה צורך צבאי בנוכחות של כל השבטים בכל המלחמות, אך משה מצביע על הפער המוסרי המהותי שקיים במתן פטור מגיוס למלחמה.

ואכן ניתן לראות בהמשך התנ"ך שבתחילה

תפקיד הערבות ההדדית בעת מלחמה

מהערך ערבות הדדית בצבא עולה מחויבות תובענית במיוחד בעת מלחמה - עד כדי דרישה מהפרט להקריב את חייו למען הכלל. על כך כתב הרב אליעזר ולדנברג:

"דין התורה בזה הוא שבמלחמה ובשדה קרב אין דין של 'וחי בהם' ואין דין של 'חייך קודמים'... צריך להתאחד כגוף מרכזי אחד עם כל החברים הלוחמים הנמצאים בשדה הקרב, באופן שכל אחד ואחד מחויב לחוף נפשו להציל את חברו מסכנה אפילו כשמכניס את עצמו על ידי כן בוודאות לידי ספק סכנה".²⁴

הרב ולדנברג מבאר שהערבות ההדדית בעת מלחמה משמעה "אחדות כגוף אחד".²⁵ אין מדובר כאן בהקרבת הפרט למען הכלל, אלא שכל הפרטים הופכים להיות ישות אחת כאילו מדובר בגוף אחד. לפיכך, ערך הערבות מחייב את הפרט לסכן את עצמו למען פרטים אחרים ("לחוף נפשו להציל את חברו").

דברים דומים נכתבו במסמך רוח צה"ל:

"חיילי צה"ל מחויבים להילחם, להקדיש את כל כוחותיהם ואף לחוף את נפשם להגנת מדינת ישראל, אזרחיה ותושביה".

מוקד הדיון בערך של חיי האדם עובר בעת מלחמה שינוי דרמטי בהשוואה למקומו בעת שגרה. במקום העמדת שלומו של המציל בראש סדר העדיפויות, כפי שנהוג בעיתות שלום, בזמן מלחמה ישנה התמקדות בהצלת הכלל ואיבריו. חיי האדם נשארים ערך מרכזי, אך לא רק במובן של חיי החייל הפרטי, אלא גם בדאגה לכלל כולו ובדאגה לכלל הפרטים.

כאשר אומרים לחייל שמצפים ממנו להתעלם מן הסיכון האישי שהוא נוטל על עצמו ומן המחיר היקר שמשפחתו עלולה לשלם אם ייפול בקרב, בעצם אומרים לו כי מצפים ממנו שלא יראה רק את עצמו אלא שיראה את עצמו חלק מהכלל.

לצד החובות הנובעות מערך הערבות יש גם זכויות: כפי שמצופה מהחייל להסתכן, כך גם מצופה מהכלל להירתם למען הצלתו. לאור זאת מקיים צה"ל את מערך הרפואה הקדמית ומסכן חיילים כדי לחלץ לוחמים שנפגעו. כך מיושמת הערבות באופן מאוזן: הפרט הוא חלק מהכלל הן במובן של החובות והן במובן של הזכויות.

בהקשר הזה המונח "כלל" מתייחס לכלל האומה ולא רק לחיילים עמיתים, שהרי

אחד המסוקים שבהם נהרגו בני הערובה, מינכן 1972 | אירוע שממחיש את מרכזיותו של ערך הערבות ההדדית ואת המחיר של היעדרו הוא הניסיון הכושל של משטרת גרמניה לחלץ את הספורטאים הישראלים שנחטפו במינכן ב-1972 בעיצומה של האולימפיאדה. תחקיר הפעולה העלה שכמה שוטרים החליטו - בניגוד לפקודה שקיבלו - שלא להסתער על המחבלים

עם שאול אלפים במכמ"ש ובהר בית אל ואלף היו עם יונתן בגבעת בנימין, ויתר העם שלח איש לאהלי"ו.²⁷

כלומר, לאחר המלחמה ביבש גלעד, שבה עמד שאול בראש צבא של 330 אלף איש, הוא מקטין את הצבא ל-3,000 בלבד. את האחרים הוא משחרר לאוהליהם.

וכך מנמק את המעשה ר' לוי בן גרשום (הרלב"ג), פרשן שחי במאה ה-12:

"והנה כשמלך שתי שנים על ישראל בחר לו שלשת אלפים מישראל היותר גיבורים שבהם והיו עם שאול אלפיים ואלף עם יונתן ויתר העם שלח איש לאהלי"ו כדי שלא יכביד על ישראל". כלומר, לפי הרלב"ג שאול מודע לעול הכרוך בגיוס כללי, מתחשב בצורכי העם ומשחרר את רוב הלוחמים לבתיהם. אולם המעטים שנשארים בשירות מתפקדים לבדם רק בימי שגרה: כאשר שאול יוצא פעם נוספת למערכה, מתואר שוב גיוס כללי.²⁸

ואלה מסקנותיו של הרב אליעזר יהודה וולדנברג מהדברים האלה:²⁹

"שאל המלך הנהיג שיהיה לממלכתו צבא קבע שיהיו מוכנים בכל עת לצאת למלחמה לקראת האויב. בתחילה במספר קטן (אלפיים

אנשי יב"ש. ותצלח רוח אלהים על שאול בשמעו כשמעו את הדברים האלה ויחר אפו מאד. ויקח צמד בקר וינתחחו וישלח בכל גבול ישראל ביד המלאכים לאמר: אשר איננו יצא אחרי שאול ואחר שמואל כה יעשה לבקרו. ויפל פחד ה' על העם ויצאו כאיש אחד. ויפקדם בבזק ויהיו בני ישראל שלש מאות אלף ואיש יהודה שלשים אלף. ויאמרו למלאכים הבאים: כה תאמרו לאיש יב"ש גלעד: מחר תהיה לכם תשועה בחם כחם השמש, ויבאו המלאכים ויגידו לאנשי יב"ש וישמחו".²⁶

הקרב הזה היה נקודת המפנה במעבר מתקופת השופטים, שבה כל שבט נלחם את מלחמותיו, לתקופת המלוכה והצבא המאוחד. שאול הצליח לגייס את האומה כולה כדי לסייע לקבוצה שהייתה במצוקה, ובכך שב ומימש את עקרון הערבות באמצעות הדגם של צבא העם. בהמשך מסופר על הקמת צבא הקבע של שאול, וממנו ניתן ללמוד על היחס בין צבא הקבע לצבא המילואים. התנ"ך מספר כי לאחר ששאול מלך שנה (ויש מפרשים שנתיים) הוא הקטין את הצבא:

"ויבחר לו שאול שלשת אלפים מישראל ויהיו

מגיע גם מבחן "הטובים לטיס" (אולם, כאמור, הסיבה לכך אינה מקצועית, אלא דתית - בשביל ההכרה בנס הניצחון של המעטים על הרבים).

מעבר לכך וחשוב מכך - הבחירה באותם 300 לוחמים מובחרים לא שיחררה את הכלל מלהשתתף במאמץ: הרי אותה הסיירת המובחרת יועדה לביצוע פשיטה נועזת על מחנה האויב, אולם מיד לאחר מכן שב ומזעיק גדעון את כלל הלוחמים להמשך המערכה:

"ויצעק איש ישראל מנפתלי ומן אשר ומן כל מנשה וירדפו אחרי מדין. ומלאכים שלח גדעון בכל הר אפרים לאמר קדו לקראת מדין ולכדו להם את המים עד בית ברה ואת הירדן ויצעק כל איש אפרים וילכדו את המים עד בית ברה ואת הירדן".²³

המתח הקיים בין שתי הגישות - הערבות ההדדית והגיוס הסלקטיבי - עולה גם בהמשך הסיפור, כאשר כל בני אפרים מצטרפים למערכה מיד לאחר קריאתו של גדעון, ואילו אנשי סוכות ופניאל מסרבים להגיש לחם ללוחמים העייפים: "ניאמר שרי סכות: הֲכָךְ זָבַח וְצִלְמַנֶּעַ עֵתָהּ בַּיָּדָךְ כִּי נִתֵּן לַצִּבָּאָךְ לֶחֶם?"²⁴ תמיכתם בצבא של גדעון הייתה תלויה מבחינתם בניצחון, ומאחר שהיה צפוי הפסד, הם העדיפו לתמוך באויב. התנהלות כזאת מעידה על היעדר מוחלט של ערבות הדדית (מה שהוביל בסופו של דבר גם לעונש האכזרי שמעניש אותם גדעון).²⁵

לסיכום הפרק הזה, אף שבתקופת גדעון לא הייתה ממלכה מאוחדת, פעל גדעון כמיטב יכולתו על פי הדגם של צבא העם. צבאו היה מבוסס על גיוס כללי, ככל שניתן, לאחר מכן נבחרה מעין סיירת לביצוע פשיטה על מחנה האויב, ולבסוף הוזעק כלל הצבא למרדף ולסיום המערכה.

צבאו של שאול המלך

עם מינויו של שאול למלך מתחילה תקופת המלוכה, ומתחולל שינוי דרמטי שמחזק את המודל של צבא העם. בקרב הראשון שלו פועל שאול באופן נחרץ להביא לגיוס כללי של בני יבש גלעד (אזור בצפון ירדן של ימינו) לעזרת הישראלים:

"והנה שאול בא אחרי הבקר מן השדה, ויאמר שאול: מה לעם כי יבכו? ויספרו לו את דברי

התפיסה המוסרית של משה רבנו: "האחיכם יבואו למלחמה, ואתם תשבו פה?"

האם מודל צבא העם הופך את החברה למיליטריסטית?

אחד הטיעונים המרכזיים נגד המודל של צבא העם הוא התרומה שהוא תורם, כביכול, להפיכת החברה למיליטריסטית משום שהוא מעודד את העם לחיות על חרבו. וכזקקת אבנר בן נר: "הִלְנָצַח תֹּאכַל חֶרֶב?"⁴⁰ אלוף גרשון הכהן הגיב על טענה זאת:

"השאלה המוכרת, החוזרת ונשאלת בהקשר זה, היא 'הִלְנָצַח תֹּאכַל חֶרֶב?', האם לעד נחיה על חרבנו? תשובתי לעניין הזה ברורה: 'על חרבך תחיה' זו הברכה שניתנה לעשו (בראשית, כ"ז מ'), והפירוש הוא שאת פרנסתו יוציא משימוש בחרב: בשוד, בגזל, בדמי חסות - זו בעיני המשמעות של המלים 'על חרבך תחיה'.

"לעומת זאת, להחזיק חרב כפי שאנחנו מחויבים לעשות, אין זה על מנת להתפרנס מן השימוש בה, אלא על מנת להגן על מפעל חיים, על בניין ויצירה - זו הוויית המציאות המוכרת לבני אדם מאז ימי קדם".⁴¹

לדברי אלוף גרשון, יש להפריד בין עם שמתפרנס מלחימה לבין עם שמגן על חייו ועל המשכיותו בחרבו. צבא הגנה, שמטרתו להגן על קיומה של האומה, הוא חובה מוסרית.

ניתן להוסיף שהתשובה לשאלה המטרידה הזאת טמונה בהבחנה בין שני מושגים שהזכרנו למעלה: "מלחמת מצווה" ו"מלחמת רשות". כל זמן שמדובר במלחמת רשות, קרי מלחמה לצורך מימוש אינטרסים כלכליים ואימפריאליסטיים, רמת המחויבות הלאומית היא נמוכה, ואין גיוס חובה לחימה. אבל כאשר מדובר על מלחמת הגנה, המחויבות האישית צריכה להיות מוחלטת "אפילו חתן מחדרו, וכלה מחופתה".

היחס המסויג למלחמת רשות עולה גם מכך שביציאה למלחמה כזאת נדרש המלך לאישור הסנהדרין.⁴² הצורך באישור נוסף מלמד על הצורך לרסן את הנטייה המיליטריסטית מחשש לנפגעים מיותרים. לעומת זאת, כאשר מדובר במלחמת מצווה, כמו מלחמת הגנה, רק המלך קובע כיצד ומתי היא תתנהל.

מההשוואה בין סוגי המלחמות ניתן להסיק כי

מלחמת הגנה מחייבת גיוס כללי, ובלשון המשנה: "כולם יוצאים, אפילו חתן מחדרו וכלה מחופתה".³⁴ לעומת זאת, במלחמת רשות יש לאפשר להימנע מגיוס למי שאינו רוצה בכך מטעמים של פחד או של חשש מטרדיה אישית, למשל למי שאירס אישה ולא לקחה או בנה בית, ולא חנכו.³⁵

את ההבחנה הזאת עושה גם הרמב"ם:

"במה דברים אמורים? שמחזירין אנשים אלו מעורכי המלחמה במלחמת הרשות, אבל במלחמת מצווה הכל יוצאין, ואפילו חתן מחדרו וכלה מחופתה".³⁶

יתר על כן, הרמב"ם מדגיש כי גם מי שפטרה אותם התורה ולא גויסו למלחמת רשות אינם הולכים לבתייהם ומתעלמים מצרת העם, אלא חייבים לסייע ככל האפשר להצלחת הצבא:

"כל אלו שחוזרין מעורכי המלחמה, כששומעין את דברי הכהן חוזרין ומספקין מים ומזון לאחייהם שבצבא ומתקנין את הדרכים".³⁷

במילים אחרות, מדברי הרמב"ם עולה שבמלחמת הגנה מונהג גיוס כללי, ואילו במלחמת רשות ישנו גיוס כללי לתפקידים עורפיים וגיוס סלקטיבי לתפקידי לחימה.³⁸ יש להדגיש שאין מדובר כאן בחובה לגייס את כולם למלחמה, אלא בזכותה של המדינה לגייס את כולם. לכן לא ניתן להוכיח מכאן שיש חובה הלכתית לקיים צבא עם. אולם למרות הסיוג הזה, צבא העם הוא הדגם הצבאי הראוי, וכל שינוי שיש בו כדי לסכן את המרקם העדין של החברה, יש לבחון באופן מעמיק את השלכותיו על רוח הלחימה.

עדות לתפיסת הערבות ההדדית בעת מלחמה ניתן ללמוד מדבריו של אוריה החיתי בשעה שדוד המלך מנסה לשכנע אותו לנצל את החופשה מהלחימה כדי להגיע לביתו. אוריה דוחה בתקיפות את ההצעה באומר:

"וַיֹּאמֶר אֲוִרְיָה אֶל דָּוִד: הָאֲרֹן וַיִּשְׂרָאֵל וַיְהוֹדָה יִשְׂבָּיִם בְּסֻכּוֹת, וְאֲדֹנִי יוֹאֵב וְעֶבְדֵי אֲדֹנִי עַל פְּנֵי הַשָּׂדֶה חָנִיִּם, וְאֲנִי אָבֹא אֶל בֵּיתִי לֶאֱכֹל וּלְשִׁתּוֹת...!! חַיֵּךְ וְחַי נַפְשֶׁךָ אִם אֶעֱשֶׂה אֶת הַדָּבָר הַזֶּה!"³⁹

אוריה כבר נמצא בביתו, ואם הוא יתרענן בצורה טובה בביתו, הוא בוודאי לא יגרע מהכוחות הלוחמים, אולם אוריה טוען שלא יעלה על הדעת שהוא ייהנה ממנועמי החיים בזמן שחבריו וחייליו נמצאים בשדה הקרב. טיעונו של אוריה מממש באופן קיצוני את

איתו ואלף עם יונתן), כדי שלא להכביד על העם בעול גדול של הוצאות החזקה, ואחר כך, בגבור המלחמות עם האויב, בלי מספר קבוע ("וְרָאָה שְׂאוֹל כָּל אִישׁ גִּבּוֹר וְכָל בֶּן חֵיל, וַיֹּאסְפֻהוּ אֵלָיו").³⁰

גם במקרה הזה ניתן לראות שמחד גיסא, הדגם הערכי והבסיסי הוא של צבא העם, ומאידך גיסא, ישנה התחשבות בשיקולים כלכליים ואחרים שמביאים לכך שבפועל מדובר בצבא קבע קטן ובגיוס כללי לצבא המילואים.

צבאו של דוד המלך

בתקופת המלוכה של דוד התגבש דגם של 12 מחזירי שירות, שהיקף כל אחד מהם 24 אלף משרתים:

"וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל לְמַסְפָּרָם רָאשֵׁי הָאֲבוֹת וְשָׂרֵי הָאֲלָפִים וְהַמֵּאוֹת וְשָׂרֵי הַמִּשְׁתָּרִים אֵת הַמֶּלֶךְ לְכָל דָּבָר הַמְחַלְקוֹת הַבָּאָה וְהַיֵּצֵאת חֵדֶשׁ בַּחֹדֶשׁ לְכָל חֹדֶשִׁי הַשָּׁנָה הַמְחַלְקֶת הָאֶחָת עֶשְׂרִים וָאַרְבָּעָה אֲלָף".³¹

תובנה מעניינת למערכת הסינון בגיוס ניתן לראות בפרשנותו של רש"י לדגם הזה:

"עשרים וארבעה אלף - אף על פי שהיו ישראל יותר מ"ב פעמים כ"ד אלפים, דוד לא בחר אלא אנשי חיל ועשירי העם אשר יוכל לעזוב עסקיהם ולעסוק בעסקי המלך. אבל עניי העם הצריכים לפרנס עצמם לא לקח דוד".³²

לפי רש"י, הפטור מהגיוס לצבא ניתן דווקא למי שאינו יכול לעמוד בעול הכלכלי. כלומר, השיקול לפטור מהצבא הוא ההתחשבות באוכלוסיות החלשות - להקל על השכבות החלשות את העול הצבאי ולחייב את האוכלוסיות החזקות לשאת בנטל. זהו, למעשה, מודל הפוך לצבא השכיר, שלפיו המתגייסים לצבא הם, על פי רוב, חיילים המגיעים בעיקר מהשכבות החלשות והעניות, על אף שאין הנחיה לגייס דווקא מהאוכלוסיות האלה. עם זאת, בפועל המתגייסים הם על פי רוב מרקע סוציאלי-אקונומי נמוך.

עמדת ההלכה בעניין צבא העם במלחמת הגנה ובמלחמת רשות

ניתוח של ההלכות העוסקות בגיוס לצבא מעלה הבחנה ברורה בין מלחמת רשות למלחמת מצווה.³³ הרמב"ם קובע שמלחמת הגנה ("עזרת ישראל מיד צר") היא מלחמת מצווה.

במציאות שבה הצבא מנהל בעיקר מלחמות רשות (כמו צבא ארה"ב, למשל), יש מקום לדגם של צבא שכירים. אולם כאשר המציאות הקבועה היא של מלחמת הגנה, יש צורך בשיתוף הכלל הן מבחינת חלוקת העומס והן מהבחינה הערכית.

לכן כל עוד ישראל נתונה לאיום צבאי קבוע, ומתקיים בה רצף של מלחמות ושל אירועים צבאיים משמעותיים, אין מקום לויתור על שותפות הכלל בנטל הצבאי. רק כאשר תפקידי הצבא אכן יהיו נטולי סיכון או כאשר הם יהיו לצורך שמירת אינטרסים גלובליים (למשל, שיגור כוחות למשימות שלום ברחבי העולם במסגרת האו"ם), יהיה זה נכון לבנות צבא שמבוסס על שכירים ועל מתנדבים.

המחיר המבצעי

עד כה היה הדיון תיאורטי, אולם מן הראוי להתייחס מעט גם לשאלות המעשיות הכרוכות בשיקולים המוסריים.

אירוע שממחיש את מרכזיותו של ערך הערבות ההדדית ואת המחיר של היעדרו הוא הניסיון הכושל של משטרת גרמניה לחלץ את הספורטאים הישראליים שנחטפו במינכן ב-1972 בעיצומה של האולימפיאדה. תחקיר הפעולה העלה שכמה שוטרים החליטו - בניגוד לפקודה שקיבלו - שלא להסתער על המחבלים:

"השוטרים שהיו אמורים לנטרל את החוטפים במטוס החליטו, לאחר הצבעה, לא לבצע את משימתם. הם חשבו שהיא מסוכנת מדי. חמישה צלפים נותרו להתמודד עם שמונה חוטפים".⁴³

ברור לכול שאין סמכות ליחידה צבאית להחליט החלטה כזאת על סמך "הצבעה דמוקרטית". ואכן בישראל הזדעזעו עמוקות מהמקרה והביעו מחאה בפני הגרמנים על ההתנהלות הזאת. זוהי דוגמה כואבת למחיר הכבד שמשלם צבא שפועל ללא תחושה עמוקה של ערבות הדדית אלא רק כדי לצאת ידי חובתו המקצועית.

לביטול צבא העם יש גם משמעות חברתיות הרות גורל. אחת הטענות המשמעותיות היא שכבר כיום צבא העם אינו קיים למעשה. הריבוי הטבעי הגבוה בקרב המגזרים הלא מתגייסים (החרדים והערבים) מוטט למעשה זה מכבר

אחד הטיעונים המרכזיים נגד המודל של צבא העם הוא התרומה שהוא תורם, כביכול, להפיכת החברה למי-ליטריסטית משום שהוא מעודד את העם לחיות על חרבו

את מודל צבא העם, ולכן - כך טוענים רבים - דווקא ביטול צבא העם יאפשר חיים תקינים יותר במדינה. כמו כן טוענים מי שמצדדים בביטול צבא העם כי מהלך כזה יסייע להפחית את המתח בין המגזרים ששולחים את בניהם לצבא לבין המגזרים שנמנעים מכך.

לדעתי, נסיגה מהמודל הקיים היא כניעה לקבוצות המיעוט. אין היא מחלישה או מונעת את הקיטוב החברתי אלא מדגישה אותו, ויש בכוחה ולפגוע פגיעה קשה ביכולת החברתית לייצר מכנה משותף בישראל. במקום להרחיק את הצבא מהחברה חובה על החברה לאמץ את הצבא ולהתמודד עם קבוצות המיעוט במקום להיכנע להן.

מתוך בחינת המתרחש במשטרת ישראל ניתן לשער כיצד יושפע צה"ל אם יאמץ את הדגם של צבא שכירים. כך, למשל, טוען המומחה לניהול, ד"ר פנחס יחזקאלי, שרק צבא שכירים יכול להיות מקצועי ומציע לצה"ל ללמוד מ"אחותו הקטנה", משטרת ישראל. לדבריו, כאשר נעשה ניסיון לקרב את המשטרה לאזרחים באמצעות שימוש רב בשוטרים מתנדבים, נפגעה המקצועיות. לטענתו, האהדה הציבורית לצבא "מנוונת" ומחפה על הכשלים המקצועיים.⁴⁴ אולם מתוך דבריו עצמם ומההשוואה בין הצבא למשטרה דווקא ניתן ללמוד את ההיפך הגמור: ד"ר יחזקאלי עצמו מודה שאמון הציבור במשטרה והתדמית הציבורית שלה נופלים מאלה של הצבא בגלל היות המשטרה לא עממית. מכך ניתן להסיק שהפיכת הצבא ל"מקצועי" תביא - בדומה למה שקרה למשטרה - לירידה באמון העם כלפי הצבא וכלפי הפועלים מטעמו.⁴⁵

צבא העם - הברירה המעשית

כפי שנאמר בפתיחת המאמר הזה, כיום עומדות על הפרק שתי חלופות למציאות הקיימת: האחת, לקצר את השירות לכלל המגויסים כדי לשמור על המודל המקורי של צבא העם; האחרת, לחתור לחיזוק צבא הקבע

וההתנדבות ולהפחית את השימוש בצבא החובה למינימום האפשרי.

לאור ערך הערבות ההדדית, יש, לדעתי, לקצר את שירות החובה ובמקביל להגדיל את שיעור המתגייסים. כמו כן יש לקבוע שהשחרור מיחידות המילואים יהיה בגיל צעיר יותר ולהרחיב את מספר המשרתים למשך פרקי זמן קצרים יותר. במקביל יש להעלות את התגמול המשולם למשרתי הקבע ולהגדיל את מספר משרתי הקבע לטווח הקצר ביחידות העילית. כך תישמר הערבות הנדרשת מחד ותתחזק המקצועיות מאידך. הצעה כזאת העלה דב אורבך:

"היום אין הצבא זקוק לכל בני הנוער, ולכן הוא מרשה לעצמו לוותר על חלק מהמועמדים לשירות הביטחון. אם כי יש אינטרס לגייס את כולם. האינטרס הזה יושג כאשר הצבא יקצר באופן משמעותי את משך השירות בו עד כדי שנתיים, וכל מי שהכשרתו חייבת להיות ארוכה, כמו קצינים, טייסים ואחרים, יקבל תגמול כספי ראוי".⁴⁶

כלומר, אם אכן יש עודף מתגייסים, הרי שהפתרון הוא לקצר את משך השירות ולשמור את מודל צבא העם. זאת במקום לנצל את החלשים שנזקקים לכסף, בעוד היתר משוחררים, כפי שבפועל קורה במודל הצבא המקצועי.

ברור שבכל צבא יש יחידות עילית, אולם היכולת להתבסס על יחידות כאלה תלויה בעמידה במבחן הערבות ההדדית עם שאר יחידות הצבא ובמידת האמון שרוחש הציבור ליחידות האלה.

לכן נראה שהמסקנה המתבקשת היא שיש להרחיב את מעגל המתגייסים ולקצר את משך השירות, אך לא לבטל את חובת הגיוס ולהחליפו בצבא שכירים שיהיה מבוסס מהעם ועלול אף להיות מבוסס על אוכלוסיות חלשות ונזקקות.

סיכום

במאמר נבחנה השאלה מהו מודל הגיוס המיטבי - צבא עם או צבא שכירים - לאור המקורות בשלושה מישורים: ערכי, היסטורי-מקראי והלכתי.

במישור הערכי נבחנה השאלה לאור ערך הערבות ההדדית, העומדת בבסיס הפעלתו של

- הצבא שבו הפרט הוא חלק מהאומה, והצבא משמש לה זרוע. תפיסה כזאת אינה מאפשרת להפוך את הצבא למקום עבודה שבו הפרט המשרת מממש את צרכיו האישיים.
- במישור ההיסטורי-מקראי מקבלת התפיסה של צבא העם חיזוק רב. אנו רואים כי גם במקרא היה הצבא בנוי על גיוס כללי כשהדבר התאפשר. בתקופות שבהן לא הייתה מסגרת פוליטית אחת, היה הגיוס על בסיס שבטי, ותוצאות המלחמות לא היו מיטביות. בתחילת תקופת המלוכה התגבש צבא שהיה מבוסס על גרעין קטן של קבע ועל צבא מילואים רחב שגויס בעת מלחמה.
- במישור ההלכתי ישנה הבחנה בין מלחמת מצווה, כמו מלחמת הגנה, לבין מלחמת רשות, למשל מלחמה למטרות כלכליות. במלחמת הגנה התקיימו גיוס חובה כללי ומימוש מלא של ערך הערבות. לעומת זאת במלחמת רשות ישנה רשימה ארוכה של פטורים ואף מנגנונים לבלימה של מלחמה כזאת.
- ובהתאמה לימינו - כל זמן שישיראל ניצבת בפני איום קיומי, וכל זמן שצה"ל נדרש לעסוק בפעולות הגנה, יש להעדיף את המודל של צבא העם.
- הטענה כי המודל הזה מחזק את המיליטריזם אינה מתקבלת כשמדובר במלחמות הגנה, שההשתתפות בהן היא בגדר חובה מוסרית. למעשה, הדגם המוצע הוא של גיוס כללי לשירות חובה מקוצר כדי לשמר את ערך הערבות. במקביל יש להרחיב את היקפו של שירות הקבע קצר המועד של חיילים אשר סיימו את שירות החובה המקוצר שלהם. חיילי הקבע האלה זכאים, כמובן, לשכר ראוי.
- לסיכום, כל עוד צה"ל יוצא למלחמות, וחיילים נמצאים באיום מתמיד, לא יהיה זה נכון להעתיק מודלים של צבאות שמדינותיהם אינן נתונות לאיום קיומי. כאשר נזכה להסרת האיום התמידי מעלינו, אכן יהיה מקום לבטל את גיוס החובה, להסתמך על צבא שכירים קטן ולהפנות את המשאבים לצרכים אחרים.
- ### הערות
1. על פי נתוני הגיוס ל-2013 שפורסמה ראשת אכ"א, אלוף אורנה ברייביא ב-7 בנובמבר 2013. ראו: <http://goo.gl/milp1WA>
 2. דיון בסוגיה הזאת ניתן למצוא בשני המקורות הבאים: עפר שלח, **המשפט והכסף**, כינון זמורה ביתן, אור-יהודה, 2003; פנחס יחזקאלי (עורך), **צה"ל - צבא העם או צבא**
- מקצועי**, משרד הביטחון - ההוצאה לאור, תל-אביב, 2009 **שלח**, עמ' 130-131; ח"כ משה פיינלין, "פתרון נושא השוויון בנטל", <http://goo.gl/rh0ZGs>
3. דב אורבך, "המשמעות החברתית של השירות בצבא", בתוך פנחס יחזקאלי, **שם**, עמ' 74
4. **שלח**, עמ' 98: פנחס יחזקאלי, "משרת העם או משרתה מקצועית - משרת ישראל כמראה הפוכה לצה"ל", בתוך פנחס יחזקאלי (עורך), **צה"ל - צבא העם או צבא מקצועי**, משרד הביטחון - ההוצאה לאור, תל-אביב, 2009, עמ' 77-85; יגיל לוי, "לאן הולך מודל הגיוס", בתוך פנחס יחזקאלי (עורך), **צה"ל - צבא העם או צבא מקצועי**, משרד הביטחון - ההוצאה לאור, תל-אביב, 2009, עמ' 58-77; עמ' 19-26, 31, 99-107; סטיבארט כהן, **צה"ל - מצבא העם לצבא מקצועי: מגמות והשלכות**, מערכות, 1996, עמ' 14-15; לוי, עמ' 57-58; דב אורבך, "המשמעות החברתית של השירות בצבא", בתוך פנחס יחזקאלי, **שם**, עמ' 71
5. **שלח**, עמ' 26, 100-102, 123-125; פיינלין, **שם**
6. אלעזר שטרן, "צה"ל - כור היתוך בטמפרטורה נמוכה", בתוך פנחס יחזקאלי (עורך), **צה"ל - צבא העם או צבא מקצועי**, משרד הביטחון - ההוצאה לאור, תל-אביב, 2009, עמ' 48-51; יגיל לוי, **שם**, עמ' 59
7. גרשון הכהן, "צבא העם - האם הוא עדיין נחוץ?", בתוך פנחס יחזקאלי (עורך), **צה"ל - צבא העם או צבא מקצועי**, משרד הביטחון - ההוצאה לאור, תל-אביב, 2009, עמ' 103
8. שמעון פרס, "בן-גוריון - צבא העם למען העם", בתוך פנחס יחזקאלי (עורך), **צה"ל - צבא העם או צבא מקצועי**, משרד הביטחון - ההוצאה לאור, תל-אביב, 2009, עמ' 23; גרשון הכהן, **שם**, עמ' 106-109
9. סטיבארט כהן, "השירות הצבאי בישראל: הצורך בעיון מחדש", בתוך פנחס יחזקאלי (עורך), **צה"ל - צבא העם או צבא מקצועי**, משרד הביטחון - ההוצאה לאור, תל-אביב, 2009, עמ' 10
10. לצבא העם המבוסס על גיוס חובה יש, לפי תפיסתו של בן-גוריון, תפקיד מרכזי נוסף: למלא צרכים חברתיים נוסף על אלה הביטחוניים. אולם במאמר לא אחיחיש לתפקיד הזה.
11. הרב אליעזר יהודה ולדנברג, **שורת ציוץ אליעזר**, חלק יג, סימן ק
12. המשל שכל העם הוא גוף אחד הוא קדום ומובא כבר בתלמוד הירושלמי **במסכת נדרים** (פ"ט ה"ד), המבאר את ציווי התורה "לא תקם ולא תטור את בני עמך". ראו על כך עוד: עדו רכניץ ואלעזר גולדשטיין, **אתיקה צבאית יהודית**, משפטי ארץ - ידיעות ספרים, 2013, עמ' 76-83
13. **במדבר** לב' ו
14. **שופטים** ד', טו-טז
15. **שופטים** ג', א-ג
16. לדוגמה: **שופטים** א', ג-ד ובהמשך אצל דבורה: **שופטים** ד', ו; **שם**, יג-יט, כג; אצל גדעון: ז', כ; ח, ד-ו ועוד
17. **שמואל** א', יא
18. וכך אכן מפרש את הסיפור פרופ' סטיבארט כהן (**שם**, עמ' 8): "אנו עדים לקשת רחבה מאוד של שיטות גיוס שנקטו במהלך ההיסטוריה. מצד אחד, היו צבאות שהתבססו על גיוס אוניברסלי של כל הגברים בחברה. על פי התנ"ך, זאת הייתה השיטה שאומצה על ידי בני ישראל במדבר סיני ערב כניסתם לארץ ישראל... מצד אחר, ברור כי בימי קדם כבר היו קיימות שיטות גיוס חלופיות, ואפילו התנ"ך מספק לנו דוגמה לשימוש בגיוס סלקטיבי: בספר שופטים מסופר כי גדעון גייס למלחמה נגד מדיין רק את 300 החיילים שלא כרעו על ברכיהם כאשר שתו מן המעיין. כל השאר שוחררו לבתיהם."
19. **שופטים** ו' לד-לה
20. **שופטים** ז', ב
21. **שופטים** ז', ב
22. **שופטים** ז', ב
23. **שופטים** ז', כג-כד
24. **שופטים** ח', ו
25. ייתכן שישנה בספר שופטים ביקורת על התנהגות גדעון כלפי היישובים האלה, אך עם זאת ברור שישנה גם ביקורת נגד התשובה שלהם שמעידה על התנתקות משאר חלקי העם.
26. **שמואל** א', יא-ט
27. **שמואל** א', יג-א
28. **שמואל** א', טו, ד
29. **הלכות מדינה**, חלק ב', עמ' ד
30. **שמואל** א', יד, נב
31. **דברי הימים** א', כז, א
32. **פרשנות רש"י** לדברי הימים א', כז, א
33. מלחמה לכיבוש הארץ מונדרת מלחמת מצווה. ראו: **אתיקה צבאית יהודית**, עמ' 65
34. **משנה סוטה** ח', ז
35. **דברים** כ', א-י
36. רמב"ם **מלכים ומלחמות** ז', ד
37. רמב"ם **שם**, ט
38. רעיון דומה העלה מורי ורבי הרב רא"ם הכהן על פי החזון איש. ראו: עלון שבת בשבתו גיליון מס' 1513, ויקהל תשע"ד (22.2.14), ובאתר מכון צומת: http://www.zomet.org.il/_Uploads/1513.pdf
39. **שמואל** ב', יא
40. **שמואל** ב', כג-כח
41. גרשון הכהן, **שם**, עמ' 104.
42. לדעת הרב יצחק הלוי הרצוג (**על הקמת המדינה ומלחמותיה**, תחומין ד', תשמ"ג, עמ' 13-24) תפקיד הסנהדרין היה מצומצם רק למקרים שבהם יש זמן לכירור, כמו מלחמת רשות או לתפילה על המלחמה. לעומתה, הרב ד"ר שמעון פרבוב (**משפט המלוכה בישראל**, מוסד הרב קוק, ירושלים, תשי"ב, עמ' 201-204) מבאר שתפקיד הסנהדרין היה לשמש גורם מרסן שבא להחליף את האורים ותומים שהיו בתקופת הבית הראשון. תפקידם היה לנועו מהשלטון המדיני או הצבאי לצאת למלחמות מיותרות.
43. שי פונגלמן, "תחקיר נרחב חושף פרטים חדשים על טבח מינכן", **הארץ** - **סוף שבוע**, 31 באוגוסט 2012. <http://goo.gl/Y6loRV9>
44. הסיפור הנ"ל הוא קיצוני, ויש מי שיניד כי אין חשש שדבר כזה יקרה בישראל. אולם ידוע שבמלחמת העצמאות היו מקרים שבהם יישובים שהשתייכו לזרם פוליטי מסוים זכו להגנה פחות טובה מיישובים שהשתייכו לזרם הפוליטי "הנכון". האירועים האלה הם אות אזהרה לכך שאסור להזניח את האחדות בעם בשאלות הצבאיות.
45. פנחס יחזקאלי, **שם**, עמ' 76-85
46. אישור לתיאוריה הזאת ניתן להביא ממחקרים שעסקו בשאלת האמון של הציבור בצבא לעומת האמון שלו במשטרה. ראו, למשל, את דבריה של הדר יעל, "אמון הציבור במסודות השלטון בעשור האחרון", **פרלמנט**, גיליון 63, המכון הישראלי לדמוקרטיה: "ייתכן שמידת האמון בצה"ל גבוהה כל כך משום שזהו הגוף המזוהה ביותר עם המדינה, ולא ניתן לראות את המדינה ואת הצבא נפרדים זה מזה, וייתכן שהאמון גבוה משום שרוב אזרחי ישראל היו בצבא או שילדיהם שירתו בו, והוא חלק מהזהות הישראלית."
47. דב אורבך, **שם**, עמ' 74. יש לציין שגם המעדידים בשינוי שיטת הגיוס מציעים שלב ביניים: קיצור השירות ושחרור של מי שהצבא אינו מעוניין בהם. ראו: **שלח**, עמ' 130-131; פיינלין, **שם**. נראה שנקודת המחלוקת היא כפולה: א. האם מדובר במגמה לבטל את חובת הגיוס; ב. האם זה כלי זמני או כלי לטווח הארוך.